

ELISABETH BERGSTRAND-POULSEN

Människan och klockorna

ELISABETH BERGSTRAND-POULSEN

Människan och klockorna

 SAGA
EGMONT

MÄNNISKAN OCH KLOCKORNA

Elisabeth Bergstrand-Poulsen

SAGA EGMONT

Människan och klockorna

Copyright © 1939, 2018 Elisabeth Bergstrand-Poulsen och Lindhardt og

Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711818428

1. E-boksutgåva, 2018

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-koncernen

Boken tillägnas

Klockarefrua

med varm, dotterlig hälsning

Intermezzo

»**T**OLV SKILLING rotkål och sexton skilling vitkål. Och ingen blomkål och inga blomplantor.»

Den halvvuxna bondflickan med spånkorgen på armen säger detta högt och mekaniskt, som om hon upprepade en noga inpräntad utanläxa.

Frua sätter sig ner på kanten av drivbänken och börjar försiktigt med handen lossa de små plantorna ur mullen.

»Ja, rotkålen kostar ju fyra och vitkålen åtta skilling hundradet. Det blir alltså trehundra vitkål och tvåhundra rotkål», upplyser Frua kort och litet buttert.

»Styver, skilling, daler», muttrar hon för sig själv, medan händerna luckra upp för plantorna, så att ingen av de fina rottrådarna brister. Det drar — mycket litet — uppåt i hennes ena mungipa — en svag ansats till ett mångtydigt leende. »Ack, dessa bönder! Hur de hänger fast vid det gamla! Också vid gamla myntsorter och gamla priser! Åtminstone då det gäller kålplantor och dagsverken, som de själva ska ut med pengarna till. Då är de alltid kvicka till att räkna om kronorna och örena i daler, skilling och styver. De vinner väl lite på omräkningen», tänker hon ironiskt. Och hon själv, tänker Frua *precis* lika ironiskt vidare, hon själv, som aldrig hört talas om annat än kronor och ören, förrän hon som nygift kom till denna avlägsna landsända — har hon inte för ett ögonblick sedan betalt hjälphustrun som gjort lördagsfint i huset med de två daler hon begärde och fick för sitt arbete. En daler är sjutton öre — alltså — två gånger sjutton öre, hade Frua snabbt och alldeles automatiskt räknat om i huvudet. Och daglönen var annars trettiofem öre! Alltså ett öres förtjänst på omräkningen!

»Ack ja, såna är vi, både klockarefolk och bönder», suckar Frua lätt och dragningen uppåt i hennes ena

mungipa växer till ett ohöljt, självironiskt löje.

Hon lyfter nu den första klumpen med plantor ur den feta drivbänksmullen.

Hon börjar räkna: fem gånger etthundra klåka, kraftiga kålplantor — varje hundra för sig — såvitt möjligt med jordklumpar hängande vid rotnätet, som försiktigt omviras med tidningspapper. De fem små paketen svepas in i ett stort, som lägges ner i korgen.

Flickan betalar och går med sin korg. Porten slår igen efter henne.

Men Frua sitter kvar på kanten av drivbänken.

»Alltid bara kålplantor», mumlar hon harmset efter flickan. »Detta är den femte i dag som köpt kålplantor! Och mest rotkål och vitkål — sällan blomkål. Ingenting som bara *låter* som blommor vill de ha! Bara mat! Vem kan begripa sig på en sådan *matlust* och sådana människor! Männen bara talar om och tänker på jord och gröda — på vädrets och vindens inverkan på denna gröda. Dessutom bekymrar de sig för kreatur, redskap och vagnar. — Kvinnornas tankar hänger vid ystning, kärning, spinning och vävning. Somliga av dem tar detta, som ändå bara är världsligt, lika högtidligt, lika dödsensallvarligt, som om det gällde själens eviga salighet. Men *blommor*! Sånt som är vackert! Sånt som doftar, sånt som liksom lyser upp livet som vi lever — det är för dem så likgiltigt, som det som aldrig var!» — — — Då flickan knackade på köksdörren för att köpa de stackars kålplantorna, hade Frua kastat sin tjocka, ljusgrå filtschal över axlarna. Nu drog hon den tätare om sig, ty vårkvällen var kylig. Men hennes huvud med det slätkammade, bruna håret är bart och detta mörka huvud med den smala, vita benan på hjässan och den

flätade uppsättningen i nacken tar sig mycket vackert ut mot filtschalens ljusgrå färg och mjuka fransar.

Och mot de luftiga vårfärgerna i trädgården.

Frukträdens grenar äro glesa, förskönande flor, upphängda för vårens ansikte, och de bristfärdiga knopparna de klädsamma muscherna i floret.

Eller de äro snöflingor, som dalat ner så stilla och målmedvetet, att alla fastnat just precis på yttersta spetsen av varje grens allra minsta lilla kvist, så att det nu i skymningen ser ut, som om flingorna, en efter en, hejdat sig ett stycke innan de nått jorden.

Under de knoppande frukträden ligga fint tillsådda och tillklappade grönsakssängar, slingrande gångar överbredda med frisk brändterrabrun, småhackad granbark — spädgröna gräsmattor, ännu bara delvis och med perenna växter planterade, runda och avlånga blomrabatters fina, svarta mylla. Och den svartgröna cypressen! Trädgårdens sevärdhet och prydnad! Detta höga, pelarsmala och pelarlugna, evigt grönskande träd, som annars bara växer i det Heliga landet.

Frua glömmar kål och bönder, medan hennes ögon ömt och stolt glida över allt detta, som delvis också är hennes händers verk.

Men åter vänder hon tillbaka till det, just nu aktuella, rikt myllrande livet i drivbänkens olika avdelningar. Där stå de ömtåliga gurkplantorna, som ännu, både dag och natt, måste skyddas av kritade fönster — de härdiga rädisorna som tåla både frost och sol — fina ränder och rutor med olika slag av blomplantor. Och så är hon minsann åter vid de föraktade men nödvändiga kålplantorna! Fortfarande ser hon på dem med samma komplicerade min, vari läses både strängt ogillande och humoristisk godmodighet. Så

som den överlägsne ser på de robusta barnen av en alltför talrik och företagsam underklass, som med frejdig hänsynslöshet tränger sig fram på de mera blygsamma och mera värdefulla klassernas bekostnad. Rotkålen, drivbänkens värsta plebej, är grönast av allt detta gröna. Fräck, jo, just *fräck*, nickar Frua energiskt, ser den ut i sin robusta frodighet. Men vitkålen skiftar fint i daggigt gråblått och gråskär pärlemor. Alldeles som blomkålsplantorna. De bilda en försonande övergång till drivbänkens aristokrater, blomplantorna, på vilka Fruas ögon alltid dröja med den speciella form av ömhet man brukar bestå det hjärtebarn, som också är smärtebarnet. Fruas ansikte lyser av välbehag, då hon ser de späda, silkessammetsgrå, fint långsmala lövkojbladen — de röda ricinusplantorna — den långbladade, gräsgröna majsen till bladgruppen — astrar, flox, nejlikor, lejongap, scabiosa, zinnia och sammetsblommor. Och kantväxterna — som alla redan ha var sin utpräglade karaktär på blad, stjälkar och stänglar. De otaliga, fina nyanserna i grått och grönt skifta likt en vävnads fina mönster mot den svarta jordens bottenfärg.

Frua glömmer sig kvar på drivbänkskanten. Hon glömmer, att det är lördagskväll och tid på att göra fint vid gravarna till söndagen. Hon är så ivrigt upptagen av problemet kål kontra blommor, hon kan inte släppa det. Ack, dessa välsignade blomplantor, tänker hon, fortfarande självvironiskt — de skulle inte en gång ha lov att stå där! Det borde ju rätteligen stå kål i hela drivbänken! Ty det dyra blomfröet är skuld till att drivbänken varje år ger förlust. Fast det är den enda drivbänken i socknen, har den ännu aldrig avkastat så mycket som fröet kostar varje år.

Och dock är det ett stort arbete att hålla drivbänk: jorden skall varje höst på nytt grävas upp och hela den avlånga, djupa gropan fyllas med torrt löv, som också räfsas samman om hösten. Och den stora mulhögen skall, så snart tjälen gått ur jorden, skalas av, lager efter lager, efter hand som jorden tinar upp — så att drivbänken tidigt kan komma i gång. Men riktigt god värme blir det först, om man lägger ett tjockt lager hästgödsel över lövet, innan man öser dit mullen. Den tunga, rektangulära träramen och drivbänksfönstren skola också under tak över vintern. Jo, Frua vet av smärtsamma erfarenheter vad det smakar att hålla drivbänk. Hon och mannen hjälpas alltid åt med detta arbete. Så Frua är kanske inte alldeles så poetisk som hon ser ut med sitt släta, bruna hår och sin ljusgrå filtschal. Hon hade minsann ingenting emot att i drivbänken äga en ekonomisk guldgruva. Ty den som är moder till en barnskara, som skall ha mat, kläder och ett slags uppfostran på en mycket blygsam ämbetsmannalön, får förr eller senare lära sig att taga handfast på livets realiteter. Också då de äro formade som kålplantor! — — —

Nu går det åter i trädgårdsporten. Frua vänder motvilligt huvudet för att se vem det nu är som kommer på lördagskvällen. Någon mer som vill köpa kål förstås!

Men när Frua ser vem det är, reser hon sig och går livligt välkomnande mot henne.

Det är annars bara en enkel bondkvinna med en korg på armen. Korgen är överbunden med en duk. Det rör sig under duken — det spretar som av fjädrar och klor. Det hörs också svagt kackel. Bondhustrun har liksom Frua en grå filtschal över axlarna. Men hon har också en svart huvudduk av silke och tvärrandigt, hemvävt förkläde med skära och blå stjärnbårder, som skymtar under schalen.

— — — — —
Ack, vi obegripliga människor, som kunna vänja oss vid *precis* vad som helst. Som t. ex. kunna leva mellan höga berg utan att märka storheten och utan att våra lungor lyfta sig i hänförelse för att fylla med den rena fjälluften utstöta jubelrop. Vi ha kanske varje dag den skönaste utsikt för våra fötter, men våra hjärtan och ögon vidgas inte vid synen. — — Sålunda vänjas vi också vid människorna omkring oss. Vi uppfatta inte vare sig skönhet eller fulhet — knappast godhet eller ondska.

Frua tycks inte heller se något märkligt i den nykomna, ty så länge hade hon känt henne och vant sig vid henne.

Men friska ögon, sådana som aldrig förr ha sett detta ansikte och denna gestalt, de uppfatta strax, att de här skåda det mycket sällsynta — det fulländat harmoniska, idealförhållandet mellan en sund själ och en sund kropp. De uppfatta först det yttre: en märklig, fin, varm guldglans över ansiktets och händernas hud, som omöjligt kunde vara ett återsken från den vårblå kvällshimlen. En glans, som om den nykomna hade en egen, privat sol inom sig. — Guld, som genomglödgets i en omsorgsfullt arbetande smältdegel, kunde det också likna, så på samma gång strängt härdat och renat är ansiktets färg, form och uttryck. Ungdomens hastigt kommande och bortilande morgonskyar av glädje eller lätta skymningsmoln av sorg ha vikit för medelålderns stadgade, fasta struktur. Drottningrak är gestaltens resning — den grå schalens djupa veck falla omkring den som draperiet på en staty. Lätt och naturlig är varje rörelse av denna kropp — fri från överflödigt fetma — med den behagfulla magerhet, som endast uppnås genom ett meningsfullt arbete med varje muskel och sena. En nästan manligt karaktärsfull gestalt,

som dock har en kvinnas blida, stilla rörelser. Ögonen — ljusst guldbruna, med klara, grå stänk — förvånande milda för hennes ålder, men dock av en mildhet, som genomglödats av ärligt genomlevda lidanden. Och välsignat rena! Så, som om de nyss för första gången slagits upp och aldrig skådat annat än en värld full av godhet och skönhet.

Nämn namnet på det mystiska stoff, varav livet danat en sådan kvinnokropp — ältat och knådat av hårdhänta öden utan att knådningen lyckats förstöra, men snarare förädla form och linjer!

Lägg märke till hennes gång!

På Fruas rörelser ser man, att hon är trött — ömfotad — att hon både behöver och längtar efter söndagsvilan. Men bondkvinnan vid hennes sida, som har en vida strängare veckogärning bakom sig, som dessutom, då lördagsarbetet var slut, gått en lång väg med en tung börda — hon bär sin kropp, som en väl utvilad bär den. Hennes fötter ta ut stegen raskt och lätt som en vildes tränade, nakna fötter eller som ett smidigt djur.

Ja, av vilket stoff består en sådan kropp? Av vad materia viljan, själen?

Omöjligt att föreställa sig denna rygg böjd — dessa lysande ögon skumma. Möter man henne — i stället för här, i den svala nordiska våren — i de grekiska bergens klarhet, bärande högt på huvudet sin tunga börda, eller skördande vin och majs i Italiens soldis — av samma förunderliga evighetsstoff är hon skapad var hon än vandrar på jorden.

Alltså kan hon inte vara en produkt av någon bestämd natur eller ras; är hon helt enkelt ett särskilt vällyckat exemplar av Vår Herres starkt omdiskuterade mästerverk, människan? —

Man kan inte släppa detta problem. Man grubblar vidare över, om inte den skapelseakt, som frambragt detta fulländade resultat, ändå måste ha försiggått på ett annat, ännu mera gudomligt sätt än den, under vilken vanliga dödliga skapas. Man tänker sig, att flamman, som tände detta liv, måste vara starkare och renare än vanlig jordisk kärlek — att det måste ha varit en själarnas och inte en kropparnas skapelseakt. Man föreställer sig hänförd, att denna lätta kropp, så genomglödgad av den starka själen, måste vara värdig att taga steget direkt in i paradiset utan någon mörk, dödens genomgångsport. — — —

Men de lysande ögonen och hela hennes efter vanliga begrepp ingalunda sköna ansikte — de breda kinderna, den fylliga munnen, den kraftiga hakan, näsan som är för liten — de tala ett annat, klart och lättfattligt språk: här är inga mysterier, inga gåtor att lösa, inga konster av något slag — det är bara hälsa, säga de enkelt — *hälsa*.

Och de fortsätta vänligt leende sitt lugna, saktmodiga tal: Inte är det Vår Herres mening, att vi människor ska bruka nådatiden att gråta våra ögon skumma över allt det bittert oförståeliga, vi eller andra råka ut för under vandrigen, sånt, som vi varken ha makt att råda bot för eller avvärja. Inte heller menar Han, att vi ska fördunkla vårt eget ljus — vår egen kraft genom onyttigt medlidande. Utan att vi, var och en i sin stad, ska bevara och förkovra vårt pund av kraft och glädje och därigenom öka kraft- och glädjekällorna i världen.

Ingen blir glad igen för att andra gråta — då falla i stället alla lika förblindade i gropen. — Men därför är det inte meningen, att de sjuka ska sköta sina sjuka, de döda begrava sina döda. — Inte sörja med dem som sörja — men draga dem med oss till glädje — det är det vi ska. — — —

Sålunda talar till oss utan ord detta lugna, kloka, blida väsen.

Och äntligen förstå vi då fullkomligt, att det som adlar denna kropp och denna själ är något annat och större än skönhet. Detta knappa hull, denna varma färg, denna kraft, glädje, godhet som utströmmar från henne — det finns bara *ett* ord att definiera detta odefinierbara — det djupt meningsfulla ordet *hälsa* — — —

Kvinnan räcker enkelt fram sin hand till hälsning. Också rösten, då hon säger »god afton», är fylld av både medfödd och förvärvad blidhet.

»God kväll, Emma Lena», svarar Frua livligt. Det nyss surmulna ansiktets mun, ögon, kinder le helt och fullt mot kvinnan. Det syns tydligt, att Frua är glad över hennes ankomst, även om hon är van vid henne.

Och även om hon skulle vilja köpa kålplantor!

Frua pekar på korgen.

»Har hon något att sälja, Emma Lena? Eller är hon också ute för att köpa kål?»

»Ack nej, ack nej, Frua lilla! Jag hade bara några små tuppkycklingar som ändå skulle nackas. Och så ville jag fråga, om inte Frua skulle vilja byta sig till tupparna för blomplantor?»

»Tuppar för blomplantor! Vill Emma Lena byta bort tuppkycklingar för blomplantor! Mat för blommor! Ack, kära, välsignade människa lilla, vad detta var roligt! Och jag som satt här och grämde mig över att ingen brydde sig om våra fina blomplantor utan bara om kålen! Detta är ju nästan som en bönhörelse!»

Hon tystnade ett ögonblick, överväldigad. Det tycktes henne ligga en sådan vacker och klar symbolik i detta byte, alldeles som om kvinnan kommit och räckt fram sin korg

och bett att få byta sig till litet ande mot ett stycke materia. Och här hade hon suttit och grämt sig över att ingen brydde sig om blommorna utan bara om kålen!

Emma Lena avbryter vänligt Fruas lyckliga funderingar.

»Det skulle vara mest lövkojor och astrar och nejlikor. Och så om Frua skulle ha några stånd av tusenskönor, inte de mörkröda utan de slag som är vita på översidan och ljusröda på undersidan av blombladen.»

»Jo, jo, Emma Lena lilla! Så mycket som helst! Så mycket som helst!»

Frua är plötsligt bräddfylld av glad iver. Följd av Emma Lena med korgen går hon livligt bort till hönsgården, där tuppkycklingarna bli insläppta bland hönsen. Ett ögonblick höras olycksbådande skrän och kackel omkring nykomlingarna — dun och fjädrar börja ryka i luften. Men då Frua dängt in en handfull havre blir friden strax återställd.

Frua tar nu den tomma korgen och börjar räkna upp mängder av alla de många olika blomplantorna. Hon tycker, att hon omöjligt kan *betala* dessa välsignade tuppkycklingar. Hon tycker inte hon kan vara *nog* frikostig mot denna bondkvinna, som kommer för att byta sig till blommor för mat. Och Emma Lenas varma ansikte rodnar ännu varmare, då hon hör alla de vackra namnen på blommorna som Frua räknar upp i hennes korg. Korgen blir full av all denna späda, grönskande rikedom. Och till slut tar Frua några små påsar med frö till kantväxter och lägger överst i korgen. Där är både *nemophila*, *reseda* och *pyretrum*.

Nu ställer Emma Lena sin korg vid porten och följer Frua. De gå runt i trädgården för att försöka finna något i blomväg till gravarna, vilket inte är lätt så tidigt på våren.

Pastellblå pärlhyacinter, blekskära tusenskönor i gräset och ett par stånd med övervintrade penséer, gröna murgrönsrankor på stenmuren, bleka, tidigtblommande förgätmigej — några ännu gröngula påskliljeknoppar, cypressgrenar och gröna blad av järnek — stort mera var det inte att få.

De båda kvinnorna gå sakta omkring på gångarna i trädgården. De glädja sig över hallonstånden längs stenmuren, med ludna knoppar, liknande rådjurets första, späda ansats till horn — åt de redan alldeles gröna krusbärsbuskarna och åt vinbären med de tjocka, rödaktiga nya grenarna. De stanna längst vid plantskolan. Fruas ögon äro särskilt stolta, då hon ser på alla dessa miniatyrfruktträd, uppmarscherade i långa rader med fina, raka stammar och välformade ansatser till krona. Hon beskriver omständligt, vilket arbete, som ligger bakom varje litet träd. Hur de sås med kärnor och efter ett par år ympas med ädla ympar, varefter de beskäras och tuktas varje år, tills de äro stora nog att delas ut — ett till varje skolbarn på slutexamensdagen. — Och bondhustrun hör på hennes ord med ett intresse så levande, som om hon noga gömde vart och ett i sitt hjärta — som om hennes tanke var att strax gå raka vägen hem och anlägga en plantskola.

De båda kvinnorna fortsätta nu ut genom trädgårdsporten med sin skörd av gröna blad och vårblommor, de följas åt över vägen uppför kyrkbacken — bärande blommor, räfsa, vattenkanna. Andra kvinnor gå redan mellan gravarna på kyrkogården med sina rörande små blombuketter. De flesta bundna av myrten, geranium, heliotrop, bleka rosor och andra inne- blommor. — — —

En stillhet över allt förstånd.